

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Posudek vedoucího práce

Tereza Machová: *Prostorová analýza osídlení ve středním Polabí v období eneolitu. Labe jako důležitý akulturační koridor*, Katedra archeologie Filozofická fakulta Univerzita Hradec Králové 2016

Studentka Tereza Machová zpracovala s velkým zájmem zadané téma. Využila k tomu dílem archeologickou literaturu a dílem studium nálezových zpráv v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze, v. v. i.

Posluchačka rozčlenila bakalářskou práci o eneolitu českého středního Polabí (na rozdíl od německého Mittelelbe-Saale-Gebiet) do 10 kapitol. Cíle práce sepsala v *kapitole 1*. Úvod (str. 11-12). Dále postupovala posloupně s tématem Vymezení zkoumané oblasti v *kapitole 2*. (str. 13). Následuje *kapitola 3*. Přírodní prostředí středního Polabí zahrnující potřebná hlediska (str. 14-19). V *kapitole 4*. shrnula stávající poznatky o společnosti a jejím hospodářství v eneolitu studované území (str. 20-31). *Kapitola 5.*, která je vedle pečlivě pojednává o sídelních a pohřebních aktivitách této oblasti od časného eneolitu až po jeho závěr (str. 32-62), kde podala také rozbor těchto aktivit a vysledovala velmi podrobné ukazatele sídelní strategie pro jednotlivé kultury počínaje fází Horní Cetno až po kulturu zvoncovitých pohárů. T. Machová zapracovala dosažené výsledky o sídelní strategii a o významu řeky Labe jako důležité tepně staré kulturní krajiny českého středního Polabí *kapitole 6*. Závěr, a to v dostatečném rozsahu (str. 63-65).

Katalog výzkumů a nálezů v českém středním Polabí *kapitoly 7*. je nejen velmi obsáhlý (str. 66-151), ale díky pečlivému vypracování také velmi hodnotný, protože obsahuje početná věrohodná (kdykoliv ověřitelná) data shromážděná v této podobě vůbec poprvé. Studentka v něm také upřesnila polohy některých archeologických lokalit, které nebyly doposud známé.

Bakalářská práce obsahuje celkem 194 stran, z toho 65 stránek textu, 82 stran v katalogu lokalit, dále seznam literatury a velmi hodnotné přílohy, například statistické údaje v grafech č. 1-12.

Posluchačka shromáždila ke zpracování zadání práce rovněž početný seznam literatury, *kapitola 8*. (str. 152-163).

Kladně hodnotím, že studentka vskutku velmi zodpovědně zpracovala soupis dokladů eneolitického osídlení v oblasti středního Polabí, které si pracovně vymezila územím stávajících okresů Kutná Hora, Kolín a Nymburk jak z literárních pramenů, tak zejména z nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR v Praze, v. v. i.

Velmi podrobný katalog (str. 66-151) archeologických lokalit i jednotlivých nálezů z období časného až mladšího eneolitu se 189 lokalitami je bez jakýchkoliv pochyb autorský text T. Machové. Zdůrazňuji, že posluchačka mnohé starší nálezy s neznámou polohou nově přesně lokalizovala. Vytvoření katalogu bylo proto zajisté velmi časově náročné. Stává se však výborným podkladem pro další odborné zpracování osídlení sledované oblasti v jednotlivých obdobích eneolitu nebo jednotlivými eneolitickými kulturami.

Hodnotná jsou zjištění a výsledky, již posluchačka dosáhla. Patří k nim například to, že hustota a míra osídlení se v této oblasti oproti neolitu snižuje. Sídlní areály se rovněž zmenšily (srv. str. 63). Studentka to přičítá zhoršení klimatických podmínek, s čímž lze souhlasit. Její pečlivé vynesení eneolitických lokalit podle jednotlivých kultur do geografických a pedologických map vedlo k potvrzení sídelní strategie s vazbou na příhodné nižší nadmořské výšky kolem 207 m (graf č. 7), vyjma výšinných sídlišť, kde se vyvinuly černozeň a regozeň (tab. 1). Druhým využívaným půdním typem byly černice (graf. č. 4). Velmi přesné je sledování eneolitické sídelní strategie u znaku vzdálenosti od vodoteče (v současné době). T. Machová ji stanovila v rozmezí 28 m až 1 km, výjimečně 1, 7 km (Lysá n/L), s nejčastější hodnotou 100-200 m (graf č. 1). Doplnuje však zjištění předpokládaným využíváním pramenů (využívání studánek a hloubení studní) a vysoké úrovně spodní vody.

Posluchačka zjistila vazbu eneolitických lokalit (osídlení, sídelních areálů) na půdy s vysokou bonitou. Nejpočetněji byly osídleny černozeň, zastoupené samozřejmě v nížinných polohách, které jsou nejvíce na Nymbursku, více než 50 % na Kolínsku, kde se projevují již pahorkatiny se sklonitostí 7-17° (graf č. 11). Ještě menší výskyt černozeň je na území okresu Kutná Hora s většími nadmořskými výškami, kde jsou již zastoupené hnědozeň.

T. Machová docílila nepochybně cenná zjištění při samotném soupisu a mapování lokalit jednotlivých období eneolitu. Zjistila největší počet lokalit s kulturně neurčenými nálezy (srv. mapa č. 1). Nejintenzivnější osídlení s nadmořskými výškami 15-229 m (tab. č. 1)

doložila v jihozápadní a západní části (údolí Labe, Kounický potok, Litolská svodnice) okresu Nymburk v řivnáčské kultuře (srv. mapa 4), kde se v nížinném terénu vyvinuly černozemě. Lokality na Kolínsku se nejčastěji nacházely také na černozemích (graf. č. 5), a poté na hnědozemích. Bývaly vzdálené 300 m od vodního toku (graf č. 2).

Posluchačka zjistila uplatněním statistických metod, že nejpočetněji bylo z těchto tří okresů osídleno Nymbursko a pak Kolínsko. Vysvětlila to příhodnými podmínkami pro zemědělství podél Labe, kolem nějž pravděpodobně vedla hustší síť stezek umožňující také směnu (str. 65). Okres Kutná Hora má již ráz pahorkatiny s průměrnou nadmořskou výškou 253 m. Vyskytuje se zde větší zastoupení hnědozemí i nivních půd (graf č. 9). Lokality se rozkládaly v rovinatém terénu (sídliště graf č. 12, pohřebiště tab. č. 3) a rovněž do 300 m od vodoteče (graf č. 3). Vyskytují se zde výšinná hradiště Cimburk a Denemark u Kutné Hory, nebo Hrádek v Čáslavi. V samém závěru (str. 65) je komplikovanější vyjádření o rozsáhlejším spektru eneolitických lokalit, které se odvíjí od širšího spektra eneolitických kultur (v počtu osmi) oproti neolitu se dvěma kulturami.

Zmínil bych však na některé skutečnosti. T. Machová měla v kapitole Závěr znovu upozornit například na mezikulturní vazby. Po výrazném osídlení Čech kulturou nálevkovitých pohárů byla přítomnost osad bolerázské skupiny, označované některými kolegy přímo jako bolerázský typ, nepochybně výsledkem akulturace z jihovýchodu směrem do Čáslavské kotliny a do středního Polabí, a to zřejmě na základě tradičních příhodných průchodů krajinou na konci staršího eneolitu. Uskutečnila se po stezkách (např. ve směru raně středověké haberské stezky) spojujících Dyjskosvratecký úval nejprve s východní částí středních Čech s doklady na opevněných výšinných sídlištích Cimburk a Denemark u Kutné Hory a následně se středním Polabím a Pražskou kotlinou. Přičítám to jejímu pozapomenutí.

Význam Labe jako komunikační tepny důležité pro vztahy mezi kulturami na jihu a jihovýchodě by případně mohly dosvědčovat nálezy zdobených slavonských misek (typu Lublaňských blat) na plné křížové nožce například z Bylan-Okrouhlíku, okr. Kolín (např. Zápotocký 2008, 105, Obr. 34: 1), nebo z Nymburku-Kostelního náměstí, katalog č. 118. (Uváděli jsme je v rámci výuky.) Platí to také o nálezu broušené sekery z polského pruhovaného silicitu původem z výchozů suroviny v oblasti Pověslí (Góry Świętokrzyskie) objevené na výšinné opevněné lokalitě Kutná Hora-Denemark. Dokládá další kontakt širšího území středního Polabí se severovýchodním sousedstvím v řivnáčské kultuře z konce staršího eneolitu. Posluchačka vzpomenula uvedenou sekeru na str. 25 a píše na toto téma např. na str.

63. Měla však ji uvést jako konkrétní výsledek v závěru. Tím si poněkud ochudila výsledky jinak velmi pěkné bakalářské práce.

Bakalářská práce T. Machové je přes některé jen dílčí výhrady dokladem úspěšného zpracování zadaného tématu. Kladně hodnotím pečlivý souhrn informací získaných nejen z literárních zdrojů o eneolitu se zaměřením na sídelní i pohřební aktivity v území středního Polabí, ale především z nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR v Praze. Posluchačka je zdokumentovala na 15 mapách pro jednotlivé kultury a na celé řadě obrázků a grafů č. 1-12 s vypočítanými statistickými hodnotami.

Bakalářskou práci je po mluvnické stránce napsána na velmi dobré úrovni. Například znak pro procenta % oddělujeme od číselné hodnoty mezerou (str. 64 ad.), chybné pádové koncovky ... vápenece, rohovece ... (str. 68) atd.

Doporučoval bych kratší souvětí atd. Další záležitosti považuji za drobné prohřešky na úrovni překlepů.

Jde vskutku o pilnou práci. Patří nepochybně k těm velmi pěkným závěrečným pracím na katedře archeologie FF UHK. Doporučil jsem ji proto k odevzdání. Posluchačka přistupovala k zpracování zadání velmi svědomitě. Navrhuji (po dílčích úpravách) její uveřejnění.

Hodnotím bakalářskou práci Terezy Machové jako výbornou stupněm **A**.

doc. PhDr. Jaromír Kovárník, CSc.
vedoucí bakalářské práce

V Hradci Králové 17. 5. 2016